

معماری وارطان هوانسیان

معماری وارطان هوانسیان

سهراب سروشیانی، ویکتور دانیل، بیژن شافعی
مجموعه معماری دوران تحول در ایران

انتشارات دید

سروانیس - سوراب - ۱۳۳۹ -

معماری وارطان هوانسیان به تصویر معماری دوران نوسال در ایران با تکیه بر سوراب سروانیس و مکتور داتلی
یزان شاهی از مجله آید انگلیسی آید فارسی تهران آید ۱۳۳۷
۱۱۰ ص ۱۶۵ مص ۱۳۳۹

ISBN 978-600-5195-00-2

Sohrab Sorouzhian, Victor Carrel, Bagan Shafiqi
Vartan Hovhannish Architecture

ص ۱۶ به انگلیسی

فارس - انگلیسی

فهرست نویسی و آشنایی اطلاعات یزد

کتابخانه ص ۱۶۱ - ۱۵۵

نمایه

هوانسیان، وارطان ۱۳۳۹-۱۳۴۵ معماری - ایران - قرن ۲۰ معماریان - ایران - ساختمانها - ایران

داتلی، مکتور ۱۳۳۹ - شاهی، یزان ۱۳۳۹ - فارسی، یاد مازنی

۷۲۰۰۵۵

NA 1945

۱۳۳۹

کتابخانه ملی ایران

معماری وارطان هوانسیان

تألیف	سهراب سروانیس، و مکتور داتلی، یزان شاهی
مطالعه	شرکت گرافیک دید
مجلسه آرایه	آرش مکتور داتا
ویرایش	تعمیر طاعتی
ترجمه	نفا فیاضی
مکان روی جلد	محمد ژاد پورانی
پارامتری تعدادیر	دید گرافیک
انوار اجزایی	نفا فیاضی
حروف نگار	انتشارات دید
اسکن تعدادیر	گرافیک دید
چاپ	چاپ نظر
فیلم و رنگ متن و جدول	چاپ نظر
شمارگان	۱۵۰۰ نسخه
چاپ، کول	۱۳۳۷
ناشر	انتشارات دید

من چای بخورم است

877
25 | 2 | 14

مقدمه	۹
زندگینامه	۱۳
زمینه‌های مؤثر بر معماری وارطان هوانسیان	۲۷
زمینه‌های داخلی	۲۸
زمینه‌های معماری	۳۴
بناهای دوره اول	۳۹
هنرستان دختران	۴۰
مهمان‌خانه دربند	۵۰
کاخ سعدآباد	۵۸
مهمان‌خانه ایستگاه راه‌آهن تهران	۷۰
بناهای دوره دوم	۷۷
مهمان‌پذیر لاله	۷۸
ساختمان جیب	۸۶
سینما _ تأثر متروپول	۹۶

خانه مسکونی خیابان طالقانی	۱۰۲
ساختمان تجاری - مسکونی اخوان	۱۱۰
هتل (مهمان‌خانه) فردوسی	۱۱۶
مجموعه تجاری - مسکونی جامی	۱۲۴

۱۳۳ بناهای دوره سوم

دبیرستان حرفه‌ای نمازی (شیراز)	۱۳۴
ویلاي شخصی وارطان - زعفرانیه	۱۴۲
ساختمان بانک سپه شعبه تویخانه تهران	۱۵۴
بانک مرکزی سپه در اصفهان	۱۶۲
ساختمان بانک سپه شعبه بازار	۱۶۸

۱۷۵ معماری وارطان هوانسیان

۱۸۴ فهرست منابع

۱۸۶ فهرست اعلام

مقدمه

۹ اندیشه ایجاد گروه تحقیقاتی معماری دوران تحول^{۱۳۶۱} شکل گرفت و یک سال بعد در محفل دانشجویی و با عضویت پنج داوطلب به تحقق پیوسته. شناخت تاریخ معماری معاصر و معرفی نمونه آثار آن و نیز معماران شاخص این دوره، انگیزه اولیه شکل گیری این گروه تحقیقاتی بود. تا آن زمان با وجود نیاز مبرم به ادبیات تحلیلی و تاریخی معماری این دوره، راهکار سازمان یافته و مؤثری برای حمایت و هدایت شیفتگان تحقیق وجود نداشت. در نتیجه فعالیت های تحقیقاتی با مشکلات فراوانی روبه رو می شد، که منجر به انصراف اعضا، و در برخی موارد توقف فعالیت پژوهشی می گردید. گروه تحقیق "معماری دوران تحول" نیز در مسیر کار خود از یاری برخی همکاران بی بهره ماند. در آغاز راه مشکلات دسترسی به اسناد و مراجع آشکار شد. پیشتر آثار منتشر شده راجع به معماری این دوره متکی بر اسناد معتبر نبود و گاه تا برداشتی شخصی و غیر مستند تنزل می یافت. همچنین مراجع و اسناد مورد نیاز بسیار متنوع و پراکنده بوده، و برای دسترسی به آنها نیز تحقیقات وسیع کتابخانه ای به موازات مراجعات میدانی و استفاده از خاطرات مکتوب و تاریخ شفاهی در سطحی گسترده ضرورت داشت. در مورد مطالعات کتابخانه ای کافی است به مراجع از قبیل روزنامه ها و انواع نشریات ادواری، آرشیو اسناد اداری و مراکز مختلف اسناد ملی و معماری اشاره کرد تا وسعت فعالیت جمیع آوری اطلاعات معلوم شود. دهه ۶۰ به پایان رسیده بود که گروه تحقیق به درک نویسی از ضرورت ها دست یافت.

در سال های آغازین دهه ۷۰ این فعالیت آزاد تحقیقاتی به وظیفه ای حرفه ای و ملی تبدیل شد و به اهداف تحقیقاتی گسترده تری نیاز یافت. چنانکه رابطه زمینه های مختلف از قبیل مدرنیته، صنعت، باستان شناسی، معماری جهان و تحولات سیاسی - اجتماعی مورد توجه واقع شد و ارائه تحلیل تاریخی روشنی از معماری این دوره، ضمن معرفی آثار معماری و معماران، در دستور کار قرار گرفت.

"معماری دوران تحول" به دوره ای از معماری سرزمین ایران می پردازد که تحول، یکی از مشخصه های مستتر آن است. از دیدگاه تاریخی، این دوره از اواسط دوران سلطنت ناصرالدین شاه قاجار شروع شده و تاکنون ادامه یافته است. دورانی که در آن تحول با مشخصه های متغیری همراه است. بناهای متعددی توسط معماران ایرانی و خارجی ساخته شده اند که متأثر از تغییر در زمینه های مختلف هستند و ضرورت تقسیم بندی دوره های تاریخی را ایجاد می کنند. براساس این تقسیم بندی، ارائه نتایج تحقیق در قدم اول شامل معرفی معماران منفرد و آثار معماری آنهاست. با معرفی معماران هر دوره، در قدم بعدی امکان معرفی دوره های تاریخی و نهایتاً کلیت معماری دوران تحول فراهم می شود. به این ترتیب نتایج تحقیق در سه سطح قابل ارائه است:

الف) "معماران و آثار معماران" شامل معماری معماران، آثار و روش ها.

ب) "دوره تاریخی" شامل معرفی دوره و زمینه های متعلق به آن، نمونه آثار معماری و معماران، سبک ها و گرایش ها؛

ج) "معماری دوران تحول" شامل تاریخ تحلیلی معماری دوران تحول، تحولات زمینه ها، دسته بندی سبک ها و گرایش ها.

وارطمان هوانسیان، جزو اولین آرشیکت های فارغ التحصیل ایرانی است که پس از پایان تحصیلات معماری و شهرسازی در کشور فرانسه و در اواسط حکومت رضاشاه به ایران بازگشت و در طی سه دهه فعالیت حرفه‌ای خود در ایران، مجموعه‌ای از بناهای مهم و شاخص را در تهران و چندین شهر دیگر احداث کرد. راه و روش وارطمان در ساخت بنا، با افزایش تعداد آثار، ضمن تأثیرگذاری بر سایر معماران، شیوه خاصی از ساخت بنا را رواج داد که بعدها توسط گروهی از صاحب نظران به «شیوه وارطمانی» معروف گشت.

اولین آشنایی گروه معماری دوران تحول با آثار وارطمان، از طریق مطالعه منابع و نشریاتی بود که در اوایل قرن انتشار یافته‌اند - دو مجله «آرشیکت» و «معماری نوین» به عنوان اولین نشریات تخصصی معماری و شهرسازی که با مسئولیت و پیگیری مستقیم وارطمان چاپ شده‌اند - سرآغازی مناسب در شناخت آثار و مقالات او شد. این آشنایی، گروه را واداشت که به منظور کسب آگاهی بیشتر نسبت به بخشی از دوران تحول معماری در ایران، به بررسی دقیق تر شخصیت حرفه‌ای و آثار معماری وارطمان بپردازد.

در این مسیر، افراد و علاقه‌مندان زیادی از جمله دوستان، حرفه‌مندان، نزدیکان و وابستگان وارطمان، مؤسسات، سازمان‌ها و مراکز فرهنگی و عمومی، این گروه را یاری داده‌اند که لازم می‌دانیم در این مختصر از آنها یاد کنیم.

قبل از هر چیز لازم است تا از زحمات بی‌وقفه و مساعدت‌های خاتم دکتر سونیک هوانسیان، برادرزاده محترم مهندس وارطمان، تقدیر و تشکر کنیم که در برقراری بسیاری از ارتباطات و آشنایی با افراد و نیز در تکمیل بخش‌هایی از زندگی‌نامه وارطمان ما را یاری داده‌اند، همین‌طور از آقای هنریک پایا آهاروینیانس تقدیر می‌کنیم که ایشان نیز راهگشای بسیاری از ارتباطات و پیگیری‌ها در مسیر تهیه اسناد و موضوعات مرتبط با چاپ کتاب بوده‌اند.

از خاتم‌ها الهه کریم نیا و مسعوده نورایی که هر کدام در حوزه‌های مختلف تهیه و تدوین مطالب کتاب، یاری‌دهنده گروه مطالعاتی بوده‌اند، کمال تشکر را داریم. همین‌طور از خاتم گلنار تاجدار که در مرور مطالب ارائه شده ما را یاری داده‌اند، سپاسگزاریم.

از خاتم‌ها؛ بهمن زریان و آزاده بیات و آقایان؛ فرهاد بهیودی و جواد ابوصابر که در مراحل تحقیق و تکمیل مطالب و تهیه نسخه‌ها حضور فعال داشته‌اند، متشکریم. همچنین از خاتم ندا قیاسی که ترجمه انگلیسی کتاب و انجام داده‌اند و نیز سرکار خاتم شهرزاد مهدوی که زحمت و برایش بخش انگلیسی را بر عهده داشته‌اند، سپاسگزاریم.

همین‌طور از آقای محمد نژاد بریانی که در تهیه و پالایش عکس از ساختمان‌ها زحمت بسیار کشیده‌اند و همچنین از خاتم آنا طابریان و آقای منصور کیانی که امر مهم ویرایش اولیه کتاب را بر عهده داشته‌اند، تقدیر و تشکر می‌کنیم.

گروه معماری دوران تحول لازم می‌داند تا از همکاران پیشقدم گروه، مخصوصاً از سرکار خاتم مزکان فضل‌ی که در دوره ای بیش از یک دهه همراه گروه بوده‌اند، سپاسگزاری کند.

۱۱ همین طور شایسته است تا از عتائم شها نصر برای در اختیار گذاردن اسناد مربوط به مدرسه نمازی شیراز، آقای سفاتیان جهت همکاری در بررسی های مربوط به هنرستان دختران، آقای مهندس فرازمنند از مدیران محترم مهندسان مشاور طرح در خصوص اسناد مربوط به کاخ سعدآباد، آقای دکتر معتمدنژاد مالک سابق ویلاي زعفرانیه، آقای مهندس عظیم زاده مالک وقت هتل لاله، آقای مهندس نفیسی مالک وقت منزل مسکونی تخت جمشید (خیابان طالقانی) و نیز آقای بهروز بهبهانی، مالک وقت سینما متروپل (رودکی) که هر یک به سهم خود در این مهم ما را یاری داده اند، مراتب سپاس و قدردانی خود و ابراز داریم.

همچنین لازم است تا از خانواده محترم مهندس وارطان، سرکار عتائم کارو هوانسیان، سرکار عتائم ماسییک هاگوپیان، آقای دکتر روبرت هوانسیان و به خصوص عتائم فرانسواز شاکه هوانسیان که هر یک با گفته ها و نظرات خویش، کمک مؤثری در تهیه کتاب داشته اند، تشکر کنیم.

گروه مطالعاتی لازم می داند تا از همکاری کارمندان محترم شهرداری منطقه ۱۲، به خصوص آقای مهندس میمنی نیا، مشاور محترم شهردار وقت منطقه، مسئولین محترم مرکز اسناد ملی ایران، دفتر فنی بانک سپه، شرکت دسکو، کتابخانه دانشگاه تهران، کتابخانه وزارت فرهنگ و ارشاد و نیز مسئولین محترم مدرسه اختصاصی معماری پاریس که بخش از اسناد تحصیلی وارطان را در اختیار گذاشته اند، قدردانی کند.

سرانجام از عتائم مهناز غفاری برای ثاب و تصحیح مطالب و همین طور از شرکت نشر و گرافیک دید که مسئولیت صفحه آرایی، گرافیک و انتشار کتاب را برعهده داشته اند، صمیمانه سپاسگزاریم.

VARTAN HOVANESIAN
ARCHITECTURE

VARTAN HOVANESIAN
ARCHITECTURE
SOHRAB SOROUSHIANI, VICTOR DANIEL, BIJAN SHAFEI
ARCHITECTURE OF CHANGING TIMES IN IRAN

Vartan Hovanesian Architecture

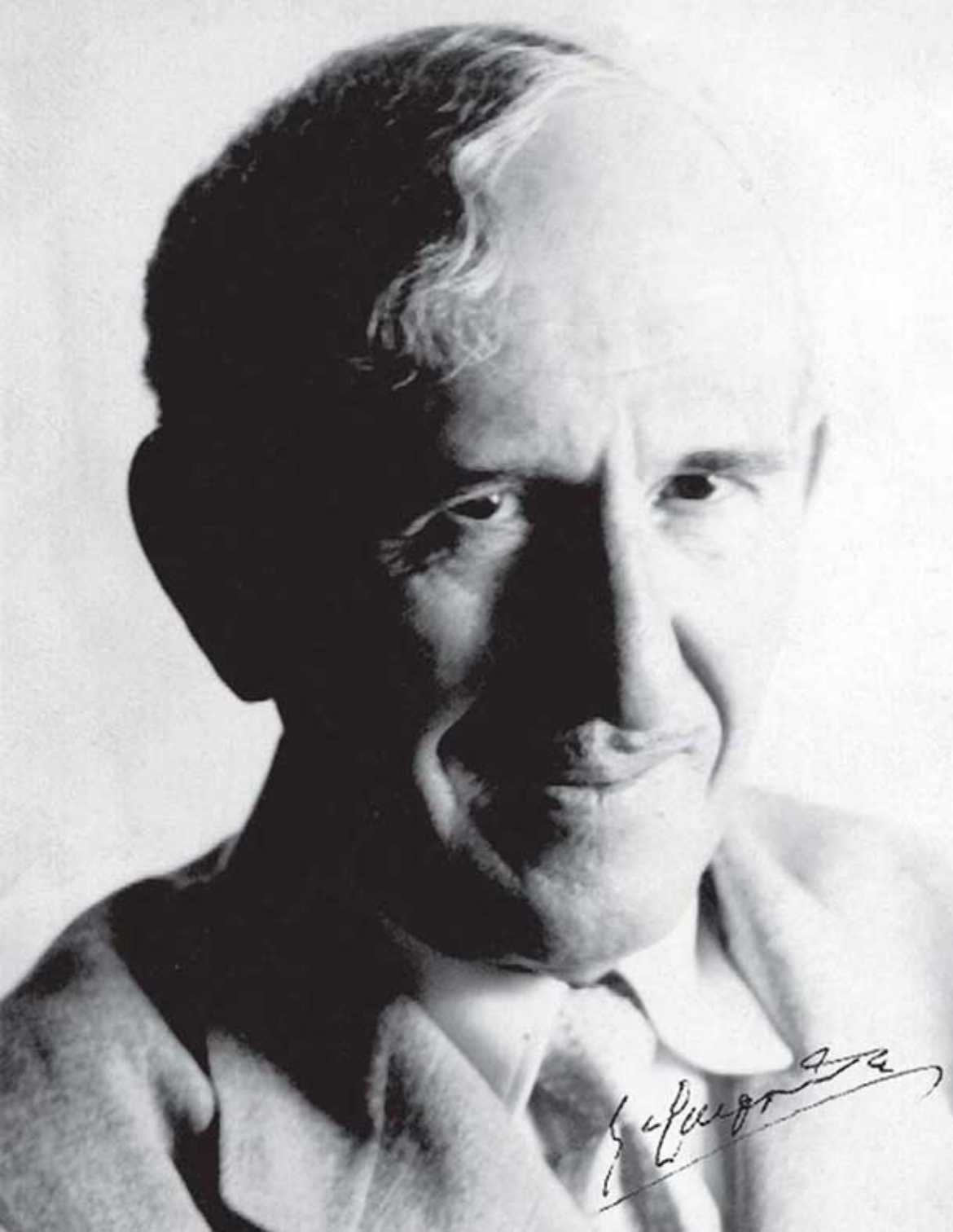

Designed by Did Graphics Inc.
Layout: Arash Mansournia

Copyright © 2008, Did publications. All right reserved.
No part of this publication may be reproduced
without the written permission of the authors and knowledge of the publisher.

First published in Iran 2008 by Did publications,
10 Palizi Avenue, Tehran 15579 Iran,
Facsimile: 98 21 88750282

- 9 Introduction
- 12 Biography
- 18 Backgrounds
- 26 The Architecture of Vartan Hovanesian
- 34 Chronology of Selected Works

Introduction

The research group "Architecture of Changing Times" took form in 1982 and was formally founded a year later consisting of five volunteer members as a student group or circle. The first initiative of the group was to introduce the contemporary history of Iranian architecture and prominent Iranian architects. At the time, there were neither enough researches nor historical literature on the matter. There was also no organization that would officially help or sponsor the research work carried on by these enthusiastic and interested individuals who worked on the subject. That was why some members of the circle did not pursue collaboration with the group.

Anyhow, the group 'Architecture of Changing Times' encountered many difficulties in conducting the research, specifically the lack of good and valid documents on the issue and inevitability of referring to oral history and field research. The group spent long years of searching in newspapers and periodicals, different centers of national and architectural archives, and finally succeeded in gathering many documents on the subject by the end of the eighties.

During the nineties, free research work became a more serious professional and nationalistic task. Therefore, more profound work on related themes, such as modernity, industry, archaeology, global architecture and socio-political changes became necessary for a good quality analysis.

The group worked on a period of history of our country's architecture that social changes have been a permanent characteristic of it: chronologically, this period starts in the middle years of the reign of Nasser-e-adin shah Qajar (1880's), and continues up to the present time. During this time, changes have been doubled with other diverse characteristics in the country.

Many buildings built by Iranian or foreign architects during this long span of time were influenced by social changes. Therefore, classification of the architectural progression into historic periods became essential. The group decided to initially publish the results of the research work through introducing individual architects and their architectural works. This introduction could prepare the path for the next phases of the work, in which historical periods and the complete version of "Iranian Architecture in the Changing Time" would be analyzed and introduced.

Thus, the results of more than twenty years of research is intended to be published in three phases: first, "architects and their works" including the architects biographies, their works and styles; second, "historical periods" including the characteristics of each period,

the architectural works carried on during that period, and the related architects, styles and trends; and third, "architecture of changing times" including the analytical history of changing architecture, the changing of environment, categorization of styles and trends.

Vartan Hovanesian is one of the first Iranian educated architects who had finished his architecture and urbanism studies in France, returned to the country during the reign of Reza Shah; and in the course of three decades of professional practice, accomplished a large number of significant construction projects in Tehran and other major cities. His style and line of work influenced other architects and developed progressively into an architectural style which later was called "Vartan Style" among some professionals.

The research group "Architecture of Changing Times" first came upon Vartan's works through the periodicals and references of the 1950's. The first two professional architecture and urbanism periodicals in Iran, "Architect" and "New Architecture" (Memari-e Novin), both published under direct supervision of Vartan, were exactly the right starting point for discovering works and writings of Vartan. This general knowledge then led the group to study and observe more closely Vartan's professional character and works as an important figure in the contemporary architecture of Iran in changing times.

Throughout this research, many enthusiastic individuals, Vartan's family, friends and colleagues, and various institutions and cultural organizations have supported the group with their sincere help, for which the group is most thankful.

First of all, we would like to thank Dr. Sonik Hovanesian, Vartan's niece, for her endless efforts in creating indispensable connections with knowledgeable individuals, and for helping us complete parts of Vartan's biography. We are moreover most grateful to Mr. Henrik Baba Aharounians, who also helped us to establish contacts and gather some essential documents for the book.

We would like to thank, Ms. Elaheh Karimnia and Ms. Masoudeh Nooraei who have assisted the group in different stages of collecting and editing information. We shall express our gratitude to Ms. Golnar Tajdar as well for her help in reviewing the collected information.

We appreciate the assistance of Ms. Behnaz Zanian, Ms. Azadeh Bayat, Mr. Farhad Behboodi, and Mr. Javad Abusaber who have helped the group in research, processing the information and preparing the plans. We would like to thank Ms. Neda Ghiassi as well for the English translation of the book and Ms. Shahrzad Mahdavi for editing the English text.

We express our cordial thanks to Mr Mohammad Nejad Beryani for his efforts in preparation and editing of photos and to Ms. Ana Tayeran and Mr. Mansour Kiai for the painstaking task of editing the book.

The "Architecture of Changing Times" research group expresses its deepest gratitude to its volunteer collaborators, especially to Ms. Mojgan Fazli who has joined forces with the group for over a decade.

We are most thankful to Ms. Soha Nasr for providing us with documents concerning Namazi School in Shiraz, Mr. Saghailan for his collaboration in regards to the Girls School of Art, Mr. Farazmand, one of the managers of "Tarh" Consulting Engineers for Saad Abad Palace documents, Dr. Motamednia, former owner of Zaferanieh Villa, Mr. Azimzadeh, current owner of Lalaeh Hotel, Mr. Tafazzoli, current owner of Takhte Jamshid residence and Mr. Behrooz Behbahani, current owner of Metropole (Roodaki) Cinema, who have earnestly cooperated with the group.

Once again, we would like to express our sincere gratitude to Architect Vartan's family, Ms. Karo Hovanesian, Ms. Hasmik Hakopian, Dr. Robert Hovanesian, and specially Ms. Francoise Chake Hovanesian who have enriched our work with their brilliant ideas and constant collaboration.

The research group also appreciates the colleagues at the municipality of the 12th District of Tehran, especially Mr. Moghiminia, Mayor's Adviser, the staff at the Center for National Archives of Iran, the technical bureau of Sepah Bank, Desco Enterprise, library of the University of Tehran, library of the Ministry of Culture, and also colleagues in "Ecole Speciale d'Architecture" in Paris who provided us with some documents concerning Vartan's educational background.

Finally, we sincerely thank Ms. Mahnaz Ghaffari for typesetting and correction of the text and Did Publishers who have been in charge of layouts, graphic design and publishing of the book.